

УДК 821.111(73)

**СПЕЦЫФІКА ЎВАСАБЛЕННЯ
МАТЫВУ ІНІЦЫЯЦЫ Ў
ЛІТАРАТУРНАЙ ВАЕННАЙ
СПАДЧЫНЕ Дж. Дос ПАСАСА**

3. I. Траццяк

кандыдат філалагічных науک, дацэнт
Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт

Артыкул працягвае шэраг публікацый аўтара, прысвежаных вывучэнню амерыканскай прозы пра падзеі Першай сусветнай вайны. Разглядаецца матыў пасвячэння як адзін з канцептуальных чыннікаў, што знітаваў багатую празаічную спадчыну Дж. Дос Пасаса, у чиёй творчасці паслядоўна разгляданы падзеі 1914–1918 гг. (у аповесці “Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917”, рамане “Тры салдаты” і трэлогіі “ЗША”). Абапіраючыся на ўласны вопыт, набыты ў Старым Свеце, перыёдыку і дакументальныя матэрыялы першай трэці XX ст., мастак слова прасачыў працэс ініцыяцыі на ўзоруні прыватнай асобы, трах тытовых грамадзян ЗША і цлага нарада.

Ключавыя слова: Першая сусветная вайна, амерыканская літаратура, Дж. Дос Пасас, матыў пасвячэння, “амерыканская мара”, “стражанае пакаленне”.

Уводзіны

Зворт да падзеі Першай сусветнай вайны ўгрунтаваны ў біографію Дж. Дос Пасаса. Будучы мастак слова (“ганаровы лейтэнант”, “джэнтэльмен-кіроўца” ў медыцынскіх войсках) на свае очы пабачыў вынікі выкіраныстання сродкаў масавага вынішчэння, пазнаёміўся з прынцыпамі існавання ваеннай цензуры, засвоіў новыя аксіялагічныя арыенціры. Дж. Дос Пасас – прадстаўнік той нацыі, якая на словах культивавала паслядоўную абарону правоў чалавека, – прыйшоў да сумнай высновы: сусветнае ўзброеное супрацьстаянне не мела нічога агульнага з дэмакратычнымі законамі і агульнапрынятymі нормамі маралі.

© Траццяк З. І., 2019

Атрыманы вопыт дазволіў пісьменніку разгледзець Першую сусветную з розных ракурсаў, стварыць яе “формулу”:

“Свет – больш не забаўка
толькі кулямётны агонь і пажары
голад воши блышицы халера тыф
… няма хлараформу і эфіру тысячи
памерлых ад гангренозных ран
санітарныя кардоны і шпіёны
паўсюль”¹ [1, р. 374].

Асноўная частка

Еўрапейскі тэатр баявых дзеянняў увасоблены ўжо ў дэбютнай аповесці “Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917” Дж. Дос Пасаса. Празаік-пачатковец імкнуўся выканаць дадзеное самому сабе ў жніўні 1917 г. абязненне: “Я так хачу здолець і пазней адлюстраваць усю трагедыю і агідане хваляванне часоў вайны” (*I want to be able to express, later – all of this – all the tragedy and hideous excitement of it*) [2, р. 675].

Малады мастак слова сутыкнуўся з цяжкасцямі: зняў са свайго тэксту шэраг пасажаў, што маглі шакіраваць чытачоў. Ён фінансаваў выданне, якое не стала бестселерам: за першыя шэсць месяцаў продажу было реалізавана толькі шэсцьдзясят трох копій [3, р. 192–193]. Літаратурная крытыка не адразу звярнула ўвагу на твор, першыя рэцензіі з'явіліся пасля публікацыі рамана “Тры салдаты”. У 1945 г. аповесць была пе-равыдадзена пад назвай “Першая сустрэча” (*“First Encounter”*). У савецкім літаратуразнаўстве книга ўспрымалася выключна як “першы значны амерыканскі твор пра Першую сусветную вайну” [4, с. 284].

Дж. Дос Пасас, разважаючы пра свае творы, заўважыў, што яго літаратурны дэбют увасобіў псіхалогію прадстаўніка пакалення, якое “гадавала-

¹ The world's no fun anymore,
only machinegunfire and arson
starvation lice bedbugs cholera typhus
... no chloroform or ether thousands dead of
gangrened wounds
cordon sanitaire and everywhere spies

ся падчас ціхамірнага скону дзевяцнаццатага стагоддзя” (*the Americans of my generation, raised as we were during the quiet after glow of the nineteenth century*) [5, p. 862] і не магло падрыхтавацца да татальнага ўзброенага канфлікту, што распачаўся ў жніўні 1914 г. Таму аднагодкі ды і сам аўтар перажылі нешта надзвычайнае, тое, што празаік называў “*пасвячэннем / ініцыяцыяй*”. Пазней Р.Г. Дэйвіс падкрэсліў, што гэты працэс калейдаскаўчны, бо персанаж сутыкаўся з рознымі праявамі эпохі: смерцю, жахам, парыжскім норавамі, жанчынамі, крадзяжамі, разбэшчанасцю, анархізмам і каталіцтвам (*There is not just one initiation but a whole series of them – encounters with death, fear, Paris, women, theft, corruption, anarchism, Catholicism*) [6, p. 10]. На наш погляд, у аповесці занатавана духоўная трансфармацыя асобы, якая не магла дасягнуць пачуцця гармоніі з сабой і светам. Такім чынам, празаік перагледзеў асноўныя набыткі “рамана выхавання”, дапасаваўшы іх да часоў сусветнага ўзброенага канфлікту.

Ужо ў першым рамане Дж. Дос Пасас заўважыў, што падарожжа ў Стры Свет – пачатковая прыступка на шляху персанажа да новай самаідэнтыфікацыі. Карабель паўстаў як каўчэг, што на кароткі час адмежаваў дзейных асоб і ад “амерыканскай мары”, і ад “войны, што скончыць усе войны”. Сярод пасажыраў вылучалася экзальтаваная дзяўчына, што верыла пропагандысцкім лозунгам, маладыя авантуристы, якія марылі пра фронт – месца, дзе мажліва пазбавіцца ад нуды, інтэлігенты-летуценнікі, якія вырашылі ахвяраваць жыщём дзеля чалавечства.

Ізаляваныя ад заходніяй цывілізацыі, што захварэла на Першую сусветную, яны, як некалі героі “Дэкамерона” Дж. Бакача, бавілі час, пераказваючы нарысы з перыёдыкі, чуткі і аповеды сведкаў вайны ды разважаючы пра яе страшэнныя рэаліі. Не зусім дакладныя звесткі тым не менш закрэслівалі зразумелае і звыклае. У персанажаў узнякла пытанне, як

адносіцца да съходу ў нябыт пад уздзеяннем сродкаў масавага вынішчэння. Нават неафіты ў пытаннях татальнай вайны здагадваліся, што смерць, напрыклад, ад удушша зневажае асобу: “З гэтym новым газам нічога немагчыма зрабіць... Лёгкія парахнеюць, як быццам бы яны гніюць разам з рэштай трупа. У шпіталях гаротнікаў прыхіляюць да мура і пакідаюць паміраць. Кажуць, што скура зелянне” (*There's nothing they can do against this new gas ... It just corrodes the lungs as if they were rotten in a dead body. In the hospitals they just stand the poor devils up against a wall and let them die. They say their skin turns green*) [7, p. 12].

Новы еўрапейскі асяродак уразіў шараговага амерыканца, бо нагадваў пра мінулае, недасяжнае ў Новым Свеце. Даўнія ўзброенныя канфлікты літаральна ажывалі перад вачыма тых, хто не так даўно хаваўся ад амерыканскай рэчаіснасці ў разважаннях пра еўрапейскае Сярэднявечча і думках пра спадчыну Блэйка і Шэлі. Рамантычна-настальгічны настрой меў выразныя наступствы: “У назвах станцый паўсталі старая вайна, аж да таго, што паводка з пунсовых макаў здавалася крывёй змагароў, забітых ва ўсе часы” (*in the names of the stations rose old war, until the floods of scarlet poppies seemed the blood of fighting men slaughtered through hall time*) [7, p. 18].

Пазней вясення рэчаіснасць засведчыла сваё сапраўднае ablічча: “Шэрэзялёні парваны камуфляж дрыжэй на фоне жоўтага зіхоткага неба ці абліваўся вакол чорных вычварных дрэў без лісця... Уздоўж дарогі перавернуты артылерыйскі транспарт, забітыя мулы, што заблыгаліся ў пастронках і ляжалі каля разварочаных скрыняў з боепрыпасамі, нагрувашчаныя ў кучу трупы... напаўпахаваныя ў брудзе з рабоў” (*Torn camouflage fluttering greenish-gray against the ardent yellow sky, and twining among the fantastic black leafless trees, the greenish wreaths of gas. Along the road scam ions over turned,*

dead mules tangled in their traces besides hattered caissons, huddled bodies ... half buried in the mud of the ditches) [7, p. 82]. Апакаліттычны малюнак з цяжкасцю аналізуваўся персанажам, які не так даўно жыў ва ўпардкаваным свеце. Стваралася ўражанне, што дзейная асаба знарок супраціўлялася спробе перабудаваць свядомасць, і таму сапраўдныя інтелектуальныя здольнасці падаўляліся інстынктам самазахавання.

Дж. Дос Пасас, як асаба, заглыбленая ў кніжную культуру, спрабаваў разгледзець ініцыяцыю на вайне праз павелічальнае шкло папярэдній літаратурнай традыцыі. Франтавая рэчаіснасць парапунана з падзеямі ў кнізе Л. Кэрала “Аліса ў Залюстроў”. Назіранні за бойняй на Марне ўзмачняліся асацыяцыямі, якія прыпадабнялі вайну да пантамімы і выступу цыркачоў (*an ill-intentioned Drury Lane pantomime, like all the dusty futility of Barnum and Bailey's Circus*) [7, p. 25]. Паводле пісьменніка, баявія дзеянні-пантаміма павінны скончыцца выбухам рогату, накіраванага спраць абсурду. Апанаваўшы і радавых, і камандаванне, смех мог адолець татальну вайну (*someday ... people everywhere, in all uniforms ... would jump to their feet and burst out at the solemn inanity, at the stupid, vicious pomposity of what they were doing*) [7, p. 52].

Амерыканскі празаік імкнуўся разбурыць стэрэатыпны ўяўленні пра ворага. Свае першыя назіранні Дж. Дос Пасас занатаваў у лістах з Еўропы, датаваных 1917 г.: На фронце “няма каго ненавідзець, акрамя гаротнікаў па другі бок нейтральнай прасторы, пра якіх мы ведаем, што яны такія ж няшчасныя, як і мы” (*people don't hate much at the front; there's no one to hate, except the poor devils across the way, whom they know to be as miserable as themselves*) [2, p. 679]. У аповесці “Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917” галоўны персанаж не адчуваў антаганізму да ворага: “Дзіўна нават падумаць, наколькі мы бліжэйшыя

да немцаў, чым да каго-небудзь іншага” (*it is funny to think how much nearer we are ... to the Germans than to anyone else*) [7, p. 34]. Спрабуючы выратаваць параненага палоннага, Марцін засвоіў, што вораг – не пачвара, а перш за ёсё – чалавек. Аўтар падкрэсліў: “Кроў і пот змылі ўсю няяўісць і хлусні” (*they were washed out, all the hatreds, all the lies, in blood and sweat*) [7, p. 104].

У надзвычайных абставінах персанаж адчуў патрэбу паяднаць актуальныя працэсы з нечым архетыповым. У дадзеным выпадку паралелі нарадзіліся, калі Марцін натрапіў на драўляную скульптуру Збавіцеля пад даждиком. Персанаж, які востра адчуваў адзіноту, заўважыў, што нехта спавіў галаву Ісуса калючым дротам (*where the crown of thorns had been about the forehead of the Christ someone had wound barbed wire*) [7, p. 71]). Герой паяднаў выяву бoga-чалавека з радавымі, якія ахвяравалі жыццём. Адзінас адрозненне ад біблейскага сюжэту – дэвальвація ідэі выратавання. Замест маральнага ўзыходжання, гартаўання лепшых якасцей збавіцеля ў вайсковай форме чакала падарожжа ў замкнённую прастору сховішча, куды ён трапляў у час артабстрэлу ці газавай атакі і дзе ён літаральна губляў годнасць і чалавечасць.

Дж. Дос Пасас пакінуў фінал аповесці адкрытым, прадчуваючы, што ён звернецца да Першай сусветнай вайны як крыніцы звышактуальных тэм, якія патрабавалі грамадскага абмеркавання. Асобныя вынікі “пасвячэння” відавочныя: вайна – новы тып духоўнага зняволення, забойства часам можа ператварыцца ў прафесію і штодзённую патрэбу.

Дж. Дос Пасас працягнуў разважанні пра пасвячэнне на вайне ў рамане “Тры салдаты”. Аўтар абраў трох мадэлі ініцыяцыі: перажытае музыкам Эндрузам, фермерам Крысфілдам і гандляром Ф'юзэлі. Паводле Я. Засурскага, пісьменнік “адмовіўся ад апісальнасці і адышоў ад аўтарскай мовы, імкнучыся характерызаваць сваіх герояў праз іх мову, стыль мыслення і паводзіны”

[8, с. 8]. Першы крок на шляху да нязведенага – служба ў войску ЗША. Паводле Дж. П. Бішапа, у рамане “армія ператварылася ў сімвал усіх сістэм, якім людзі спрабуюць раздушыць сабе падобных” (*the army becomes a symbol of all the systems by which men attempt to crush their fellows and add to the already unbearable agony of life*) [9, p. 26]. Крытык літаральна перафразаваў Дж. Дос Пасаса, які ўклай у вусны Эндрзуза наступнае: “Што з таго, што бai скончыліся? Арміі працягнуць перамолваць жыцці жыццямі” (*What did it matter if the fighting had stopped? The armies would go on grinding out lives with lives*) [10, p. 245].

Такая канцэпцыя вайсковай службы выклікала дыскусію ў шэрагах чытачоў і крытыкаў, якія паспелі зведаць армейскую дысцыпліну часоў Першай сусветнай. К. Даўсан адзначаў: “Гэта – ці то ганебны паклён, ці то агідная праўда” (*It is either a base libel or a hideous truth*) [11, p. 27]. У абодвух выпадках ніхто не мог застацца ў баку ад такой надзвычайнай ситуацыі. Так сталася з Н.Ш. Холам, які ўспрымаў раман як зняважлівую хлусню, што ганьбіла амерыканскую літаратуру [12]. Паводле асобыных тыпалагічных рыс (антывæенная скіраванасць, не-прыхарашанае адлюстраванне франтавой рэчаіснасці, радавы салдат у якасці дзейнай асобы) кніга неаднаразова была параўнана з раманам “Агонь” А. Барбюса [13; 14].

Ініцыяція праходзіла паводле пэўнага сцэнарыя: ваеннае ці армейская штодзённасць рабілі асобу “чужой” у дачыненні да сябе. Ф’юзэлі заўважыў адчужанасць, калі яго надзеі на вайсковую кар’еру загінулі; Крысфілд – калі ўсвядоміў пачуццё дыскамфорту ад выбуху ў некантралюемай агрэсіі. Больш за ўсё нязвыклэ становішча хвальвала Эндрзуза, які заўважыў заходы знішчыць яго індывидуальнасць яшчэ ў падрыхтоўчым лагеры.

Паводле Дж. Дос Пасаса, адным з сімвалаў адчужэння стала салдацкая

форма. Пасля абмывання ў рацэ Эндруз адзначыў: “Я ніяк не могу зноў надумацца апрануць гэтыя рэчы, ліха на іх... Я адчуваю сябе настолькі чыстым і вольным. Гэта як добраахвотна ўлезці ў бруд ці зноў пайсці ў рабства” (*I can't make up my mind to put the damn thing on again ... I feel so clean and free. It's like voluntarily taking up filth and slavery again*) [10, p. 165].

Наступнай прыступкай на шляху да пасвячэння было ўсведамленне таго, што “шырокамаштабная мілітарызацыя амерыканскага грамадства – і цывільных, і ваеных – стварыла надзвычай дысцыплінаванае, канфармісцкае і нячулэе грамадства” (*the broad-based militarization of the American public, both as civilians and soldiers, has created an overly disciplined, conformist, and desensitized populace*) [15, pp. 230–231]. Глыбей за ўсё дадзеная выснова закранула музыку-інтэлектуала, які не паразумеўся з “чужымі” яму амерыканцамі, што вымагалі ад творчай асобы ніявертай ахвяры: застацца ў войску пасля заканчэння Першай сусветнай.

Пасвячэнне мела на ўвазе знаёмыя са спецыфікай узаемадносін у амерыканскім войску. Дж. Дос Пасас не збіраўся ствараць ідylію, таму некаторыя з яго персанажаў-афіцэраў успрымалі падначаленых як “нехлямяжы механизм, нешта сярэдняе паміж чалавекам і сабакам” (*a coarse automaton, something between a man and a dog*) [10, p. 239]. Такія назіранні паралельна распаўсюджваліся і на ворага.

Пісьменнік, які захапляўся кінамастацтвам – “галоўным паплечнікам ў вызваленні ад жаху гісторыі і блукання па яе міфалагічных і лінгвістычных лабірынтах” [16, с. 385], заўважыў, што пропаганда ператварала кінастужкі ў ідэалагічную зброю, якая гадавала ніявець да “чужога”. Успрыманне прапанаваных візуальных образаў вар’іравалася ў залежнасці ад розных фактараў. Крытычнае стаўленне да інфармацыі характэрызавала Эндрзуза, які з недаверам глядзеў ці чытаў пра варвараў-

гунай і герояў-амерыканцаў. Ён адчуваў, як у думках яго таварышаў “нянавісць варушылася як нешта, што жыло ўласным жыццём” (*hatred stirred like something that had a life of its own*) [10, p. 23]. Па-іншаму тыя ж кінастужкі ўспрымалі Ф’юзэлі і Крысфілд. Канфармісцкі лад мыслення не дазваляў ім шырэй зірнуць на падрыхтаванае ідэолагамі.

Аповесць “Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917” і раман “Тры салдаты”, на наш погляд, засведчылі, што пра-блема ініцыяцыі падчас вайны не можа быць вычарпанай толькі на прыкладзе некалькіх дзеяных асоб. Дж. Дос Пасас распачаў новы эксперымент у трэлогіі “ЗША” (“42-я паралель”, “1919”, “Вялікі грошы”). Мастак слова працягнуў свае росшукі, увасобіўшы ініцыяцыю краіны, адчуваючы, што “дваццатае стагоддзе будзе амерыканскім. Амерыканскі лад мыслення будзе дамінаваць. Прагрэс у ЗША дадасць свету колераў і кірункаў развіцця” (*The twentieth century will be American. American thought will dominate it. American progress will give it color and direction*) [17, p. 12]. Маштабны праект дазволіў прасачыць светапоглядныя змены розных сацыяльных груп: ад радавых салдат да вайсковай эліты, ад прадстаўнікоў бізнесу да звычайных працоўных, ад майстроў прапаганды да спажыўцоў іх прадукту, ад вытанчаных інтэлектуалаў-экспатрыянтаў да носьбітаў стэрэатыпнага мыслення і інш.

Пісьменнік, на той момант захоплены ідэямі сацыялістычнага будаўніцтва, фрагментарна ўвасобіў перараджэнне Расійскай імперыі (згадваючы падзеі 1905 і 1917 гг., падаеща інфармацыя пра забойства царскай сям’і, расказваеца пра ўсталяванне новага дзяржаўнага ладу) у новае грамадска-палітычнае ўтварэнне і “ініцыяцыю” яе быльх насељнікаў (у тым ліку і беларусаў – прадстаўнікоў “малога народа”, які па выніках сусветнай вайны намінальна атрымаў права на нацыянальнае і дзяржаўнае самавызначэнне). Яго накіды стварылі альтэрнатывную

гісторыю, якая ўваходзіла ў складаныя ўзаємадносіны з перажытым грамадзянамі ЗША, што сачылі за нязнаным у свеце савецкім эксперыментам.

Трылогія ўспрымаеца як каштоўная напаўдакументальная крыніца па гісторыі ЗША, у тым ліку часоў Першай сусветнай вайны. Увасабленне ўзброенага су-працтвяния займае адно з цэнтральных месцаў, у асноўным у рамане “1919”, названым М. Рос “слоўнай сімфоніяй ваен-ных гадоў” (*a word-symphony of the war years*) [18, p. 102]. Аднак поўнамаштабны мілюнак узікае пасля знаёмства з трыма творамі, дзе занатавана здзіўленне, што апанавала жыхароў Новага Свету на са-мым пачатку вайны; пазней яно саступіла месца абурэнню з нагоды ўчынкаў варвараў-гунай (яго апафеоз супаў з падарожкам “Лузітаніі”). Далей увасабле-на эйфарыя, якая апанавала большасць амерыканцаў пасля абвяшчэння таго, што ЗША направіць свой экспедыцыйны корпус у Еўропу. Некалькі эпізодаў прысве-чаны волыту, набытаму амерыканскім салдатамі і добрахвотнікамі ў шэ-рагах Чырвонага Крыжа. Высновы “джэнтэльменаў-кіроўцаў”, зробленыя пад уплывам ваеных падзеяў, супалі з думкамі самога аўтара, які сформуляваў іх так: “Гэта пекла, калі табе прыходзіцца саромеца, што належыш да сваёй нацы ... Клянуся, я саромлюся, што я – чалавек ... Спартрэбіца, каб мяне захлынула нейкая выбітная хвала надзеі, падобная да рэвалюцыі, толькі тады я зноў пачну паважаць сябе” (*It's a hell of a note when you have to be a shamed of belonging to your own race. ... I swear I'm a shamed of being a man ... it will take some huge wave of hope like a revolution to make me feel myself respect ever again*) [1, p. 520].

Паказальна, што Дж. Дос Пасас звярнуўся да волыту цывільных (у асноўным жанчын), якія зведалі асобныя праявы катаклізму: ад паветраных абстрэлаў парыжскіх вуліц да побыту ў францавых шпіталях. У кнігах знайши-лося месца аповедам пра шпіёнаманію,

уплыў цэнзуры на шараговага амерыканца. Асобна занатавана супярэчлівая рэакцыя і амерыканцаў, і еўрапейцаў на “14 пунктаў” В. Вільсана, іншыя ідэі, звязаныя з упарадкаваннем свету пасля вайны. Празаік не абышоў увагай і працэс вяртання да мірнага існавання, якое ў ЗША звязана з развіццём прыватнага бізнесу, прамысловасці. Краіна кіравалася ў свет “вялікіх грошай”, якія, паводле Дж. Дос Пасаса, ператварыліся ў новы тып каштоўнасцей і ў масавай свядомасці канчаткова занялі месца, некалі аддадзене дэмакратычным ці хрысціянскім ідэалам.

На пачатку 1920-х гг. мастак слова пачаў выпрацоўваць арыгінальную манеру выкладу матэрыялу, заснаваную на прыёме мантажу. Паводле А. Зверава, “сам тып мантажу, што вабіў Дос Пасаса <...>, стаўся плённым толькі ў літаратуры, якая майвала рэчаінасць у перыяды высокага гістарычнага напружання” [19, с. 514]. Пісьменнік адмовіўся ад паслядоўнага выкладу матэрыялу і аддаў перавагу аповеду, які кіраваўся ўнутранай логікай развіцця. М. Джавахідэ, разважаючы пра творы празаіка, падкрэсліла, што прафесійныя веды паўплывалі на іх будову: “законы архітэктуры і жывапісу арганічна зліліся з законамі апавядальнай тэхнікі” [20, с. 21]. Зазначым, што аповедавая стратэгія Дж. Дос Пасаса – не адзіная спроба ўвасобіць зменлівую атмасферу першай трэці XX ст. Так, Э. Хемінгуэй эксперыментаваў з прыёмам мантажу ў зборніку апавяданняў “У наш час”, пайднаўшы пад адной вокладкай асобныя журналісцкія замалёўкі і не-пасрэдна мастацкія творы.

Заключэнне

Празаічная спадчына Дж. Дос Пасаса, прысвечаная падзеям Першай сусветнай вайны, што паўсталі ў больш шырокім гістарычным кантэксце, знітаваная ў адзіны ідэйны комплекс дзяячоў ма-тыву ініцыяціў: вопыт пэўнай асобы (“Пасвячэнне аднаго маладога чалавека – 1917”) саступіў месца перажытаму трyma

больш-менш тыповымі грамадзянамі ЗША (“Тры салдаты”), каб пазней узбуйніца да малюнкаў нацыянальнага маштабу (трэлогія “ЗША”). У выпадку з пакаленнем Дж. Дос Пасаса, вопыт якога так ці інакш занатаваны ў дадзеных кнігах, ініцыяція мела шэраг вынікаў. Нехта не вытрымліваў выпрабавання і канчаў жыццё самагубствам, іншыя зняверыліся ў гуманістычных каштоўнасцях і пагадзіліся на функцыю шрубкі ў механізме вайны. Існавалі выпадкі, калі асока, адчуваючы аксіялагічны крызіс, часова апранала маску цыніка, каб схаваць уласную разгубленасць. Паводле мар самога мастака слова, ідэальным вынікам ініцыяціі павінна было стаць нараджэнне чалавека, што прыняў ідэі сацыялізму, вырашыў прысвяціць сябе іх распаўсюджванню.

Поруч з грамадска-палітычнымі працэсамі на радзіме (невырашальныя расавыя і рэлігійныя праблемы, крызіс комплексу ідэй пад назвай “амерыканская мара”, пошуки альтэрнатыўных, часцей за ўсё сацыялістычна афарбаваных шляхоў упарадкавання амерыканскага жыцця) персанажы асацыявалі сваё пасвячэнне са знаёмствам з еўрапейскім бытам і рэдыкальна новымі правіламі існавання на абсягах былой Расійскай імперыі. Вопыт Дж. Дос Пасаса адбіўся на яго канцепцыі Першай сусветнай вайны, што паўстала як адмысловая, татальная, невылечная хвароба, якая апанавала і асабнага індывідуа, і самыя розныя нацыі па абедва бакі акіяна. Праявамі такога паталагічнага стану пісьменнік лічыў цэнзуру, дасягненні прапагандысцкай машыны, пачуццё адчужданасці, што нараджалаася ў чалавека, які знаёміўся з сутнаснымі праявамі ўзброенага канфлікту.

СПІС ВЫКАРЫСТАННЫХ КРЫНІЦ

1. *Dos Passos, Jh.* 1919 / Jh. DosPassos // USA. – The Library of America, 1996. – Pp. 357–761.
2. *Dos Passos, Jh.* Letters and diaries 1916–1920 / Jh. Dos Passos // Travel Books and Other Writings 1916 – 1941. – The Library of America, 2003. – Pp. 635–800.

3. *Ludington, T.* John Dos Passos: A Twentieth Century Odyssey / T. Ludington. – New York : Dutton, 1980. – 608 p.
4. *Засурский, Я.* Джон Дос Пассос / Я. Засурский // История литературы США. Литература между двумя мировыми войнами. Том VI, книга 1 / редкол.: Я. Засурский (гл. ред.) [и др.]. – М. : ИМЛИ РАН, 2013. – С. 283–308.
5. *Dos Passos, Jh.* One Man's Initiation: 1917. A Preface Twenty-Five Years Later / Jh. Dos Passos // Novels 1920–1925. – New York, Literary Classics of the United States, Inc., 2003. – Pp. 862–864.
6. *Davis, R.G.* John Dos Passos / R.G. Davis. – Minneapolis : University of Minnesota Press, 1962. – 47 p.
7. *Dos Passos, Jh.* One Man's Initiation / Jh. Dos Passos. – New York, George H. Doran Company, 1922. – 128 p.
8. *Засурский, Я.* Введение / Я. Засурский // История литературы США. Литература между двумя мировыми войнами. Том VI, книга 1 / редкол.: Я. Засурский (гл. ред.) [и др.]. – М. : ИМЛИ РАН, 2013. – С. 5–11.
9. *Bishop, Jh. P.* Review / Jh. P. Bishop // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 25–26.
10. *Dos Passos, Jh.* Three Soldiers / Jh. Dos Passos. – New York : The Modern Library, 1932. – 471 p.
11. *Dawson, C.* Insulting the Army / C. Dawson // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 27–29.
12. *Hall, N. Sh.* ‘John Dos Passos Lies!’ / N. Sh. Hall // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 39–41.
13. *Canby, H. S.* Human Nature under Fire / H.S. Canby // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 31–34.
14. Men at War: The Best War Stories of All Time / Edited with an introduction by E. Hemingway, based on a plan by W. Kozlenko. – New York : Bramhall House, 1955. – 1072 p.
15. *Matthews, Jh. T.* American Writing of the Great War / Jh.T. Matthews // The Cambridge Companion to the Literature of the First World War / ed. by V. Sherry. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – Pp. 217–242.
16. *Толмачёв, В.* Поиск новой романной формы в творчестве Дж. Дос Пассоса, Дж. Стейнбека, Т. Вулфа / В. Толмачёв // Зарубежная литература XX века : в 2 т. : учебник для академического бакалавриата / под ред. В. Толмачёва. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Юрайт, 2014. – Т. 1 : Первая половина XX века. – С. 382–395.
17. *Dos Passos, Jh.* The 42nd Parallel / Jh. Dos Passos // USA. – The Library of America, 1996. – Pp. 5–356.
18. *Ross, M.* Review / M. Ross // John Dos Passos: The Critical Heritage / ed. by B. Maine. – London, New York, Routledge, 2005. – Pp. 77–79.
19. *Зверев, А.* Монтаж / А. Зверев // Художественные ориентиры зарубежной литературы XX века. – М. : ИМЛИ РАН, 2002. – С. 507–522.
20. *Джавахидзе, М.* Эволюция Джона Дос Пассоса-романиста (20–40-е гг.) : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.05 / М. Джавахидзе. – М. : МГУ им. Ломоносова, 1992. – 146 л.

Паступіў у рэдакцыю 05.01.2019 г.
Кантакты: zoya.tretyak@rambler.ru
(Трапцяк Зоя Іванаўна)

Tratsiak Z. SPECIFIC FEATURES OF INITIATION MOTIF IN JH. DOS PASSOS WAR LITERARY LEGACY.

The article continues a series of the author's publications on the study of American literature about the First World War events. The initiation motif is considered as one of the conceptual phenomena that joined Jh. Dos Passos's rich prosaic legacy, where the writer consistently addressed the events of 1914–1918 ('One Man's Initiation – 1917', 'Three Soldiers' and the trilogy "U.S.A"). Considering his own experience gained in the Old World, periodicals and documentary materials of the first third of the twentieth century the writer traced the process of initiation with the regard to one person, three typical US citizens, and the whole nation.

Keywords: the First World War, American literature, Jh. Dos Passos, initiation motif, ‘American dream’, ‘lost generation’.